

PÁKH ALBERT

Ne feledkezzünk meg a magyar föld 1823-as termésének kisebb kalászairól sem. Petőfi és Madách világirodalmi méretéig a velük egy évben született Pákh Albert, Vas Gereben és Lisznyay Kálmán bizonyosan nem nyúlnak fel, de nemzeti művelődésünkön mindenesetre rajta hagyták kezük nyomát, és semmiképen sem volna méltó, ha az ő centenáriumuk a kegyelet szava nélkül röppenne el felettünk.

E három másodrendű fényesség között a legmelegebb sugár mindenesetre Pákh Albert. Bájos egyénisége, szellemes, de sohasem vérig sértő szatírája, ábrázolóképeségének valóságossága és szerkesztői agilitása mind olyan kvalitások voltak, amelyek irodalomtörténetünkben állandó helyet biztosítanak neki.

Pákh Albertet mint novellaírórt és mint szerkesztőt már elégszer jellemezték. E téren az ő írói arcképéhez már nehéz volna új vonást festeni. Humoros novelláiban üde valóság szemlélet, elvi erősségű realizmus nyilatkozik meg, derűs tréfák sorakoznak előttünk s minden során keresztüllük-tet a társadalom kis embereinek sorsával együtt dobbanó szíve, ami persze nem akadályozza abban, hogy valami fölényes mosolygással ne emelkedjék föléjük. A negyvenes évek városi életének egy-két érdekes genreképét vetette vászonra, amikor megrajzolta a házi mindenesnek használt instruktor-t, a városi írnot és a szobaurat. (*Pákh Albert humoros életképei*. Kiadta a Kisfaludy-Társaság. Pest 1870.)

Mint szerkesztőt nagy szeretettel mutatta őt be Gyulai Pál, akivel az ötvenes években egy lakásban lakott, s akivel együtt indították meg 1854-ben a később méltán nagy népszerűsége jutott *Vasárnapi Ujságot*. Gyulai az első számok után visszavonult a szerkesztéstől, s innen kezdve a lap szellemi vezetése — egészen 1867-ben történt haláláig — teljesen Pákh kezébe került. Ez volt az abszolutisztikus korban az első sikerült irodalmi vállalkozás, s e siker az eszmélkedni kezdő nemzeti öntudatnak első megnyilvánulása. — Pákh népszerűvé tudta tenni lapját, anélkül, hogy komázóan népies lett volna, fel tudta magához emelni a nagyközönséget, könnyebb fajta ismeretekkel el tudta látni anélkül, hogy ő ereszkedett volna nagyon mélyre, egyszóval nemes mértéktartásával ízlésfejlesztően hatott. (Ld.: Gyulai Pál: *A Vasárnapi Ujság XXV. évfordulóján*.)

Kevesebb szó esett eddig Pákhnak tárcaírói működéséről.

Tárca e műfaj kezdő stádiumában nem szépirodalmi művet, nem kis novellát értettek, hanem az aktuális társadalmi kérdéseknek csevegő formájú megbeszélését. E műfaj francia eredetű és a gall szellemnek igen jellemző megnyilatkozása. A mi irodalmunkba Garay János vezette be a *Honművésznek Pesti vizsgáló* című rovatában. (1833.) Kissé különös, hogy éppen a pathetikus balladák és a fegyverzörgéses eposzok művelője, Garay

János teremti meg irodalmunkban ezt a joujou- műfajt, de hogy a genreszerű iránt érzéke volt, azt éppen legsikerültebb költeménye, *Az obsitos* mutatja. De igazi diadalra juttatója e formának Nagy Ignác, aki szatirikus csevegéseivel több évtizeden keresztül úgy szerepel, mint a magyar feuilleton atyamestere. A tárcacsevegés a forró negyvenes évek kohójában izzik a legtüzesebbre. Kossuth *Pesti Hirlapja* a maga nagy elterjedését lángelméjű szerkesztője vezércikkei mellett részben Frankenburg Adolf csevegéseinek is köszöni. Amennyit azonban Frankenburg eleven tollának e műfaj fejlődése köszön, annyit veszített általa a hang és tónus nemességében. Ez ügyes tárcairónk nagy kedvteléssel teregette napvilágra a fővárosi igazgatás szennyeseit, s egyes visszaélések harsány kikürtölésével a közönség szenzációéhes szenvedélyének hízelgett. Az ő hatása alatt több magyar és német pesti napilap is hasonló modort kezdett, úgyhogy a tárcacsevegés kezdett chronique scandaleuse-zé fajulni. Jellemző, hogy a negyvenes évek egyik társadalmi darabjában — Obernyik *Főúr és pór-jában* —, amikor Tollasi mint feuilletonistát mutatja be magát, nyomban tartózkodóbban fogadják.

E műfaj nemesebb tónusra való hangolásában nagy érdeme van Pákh Albertnek. Mikor 1845-ben Csengery veszi át a *Pesti Hirlap* szerkesztését, feuilletonistának Pákhot szerződteti, aki mindjárt első e nemű cikkében kifejti, hogy mérsékeltebb hangot fog használni. Elvéhez hű is marad és ízléses mértéktartásával finomabbá teszi tárcáját, anélkül, hogy tollát tompábbra törné, amikor szűrő szatírának látja szükségét. Érdekes, hogy a feuilletonistát ő nevezi el tréfásan *újdondásznak*. E szó azután több mint egy évtizedig életben marad. A szónak az a magyarázata, hogy ez első magyar tárcák nem külön tárcarovatban, nem a vonal alatt jelentek meg, hanem a hírek közé sorozva, s ilyenféle címük volt: *fővárosi újdonságok*. E rovat t. i. a társadalmi jelenségeknek nemcsak csevegő modorú megbeszélését tartalmazta, hanem ugyancsak a szerzőnek tollából bizonyos aktualitásoknak (pl. új könyvek megjelenésének, időjárásnak, hangversenyeknek) hírközlő szárazságú felsorolását is.

E műfaj azután az ötvenes—hatvanas években tovább fejlődik, majd a század utolsó negyedében éri el virágkorát, de ugyanakkor nagyot is kanyarodik, s egypár évtized alatt a csevegő tárcából teljesen átalakul *tárcanovellává*. Mai köztudatunkban már úgyszólván csak ebben a jelentsben ismerős. Ne essék ki azonban irodalmi emlékezetünkől e műfajnak régebbi szerepe és formája, és ne legyünk hálátlanok azzal az íróval szemben, akinek fejlődése folyamán annyit köszönhet: ne legyünk feledékenyek Pákh Albert iránt.

Galamb Sándor.